

מנה בנת

שינוי הדף היומי בדון קצרו

לע"נ מרן רבי יחזקאל בן רבי
יעקב סרנא זצוק"ל
הערות והנצחות טל' 0548449853 או מייל
MABADAF12@GMAIL.COM

גליון 84 פרשת ראה תשפ"א

סוכה לב-לח

מיעטם כשר אך לא ממעטים ביו"ט. גמרא נאמר ענף עץ עבות שענפיו חופים את עצו וזה הדס, ואין לומר שזה זית שבזית אין עבות, ואין לומר שזה דולב כיון שאין ענפיו חופים את עצו, ואין לומר שזה הירדוף לאביו נאמר דרכיה דרכי נעם והירדוף דוקר את הידים, ורבא למדד מהפסוק האמת והשלום אהבו.

שנו בברייתא שלת"ק, הקלוץ כקליעה ודומה לשרשרת זה הדס, ולר"א בן יעקב לומדים מענף עץ עבות שטעם עצו שוה לפרי וזה הדס, עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול, ורב יהודה מפרש עבות שעומדים ג' עלים בקן אחד, ולרב כהנא כשר גם בב' עלים ואחד מתחתם, ורב אחא בר רבא חיזר על הדסים עם ב' ואחד כיון שיצא מפי רב כהנא, אמר מר בר אממר לרב אשי שאביו קרא להדס כזה הדס שוטח. הדס שנשרו רוב עליו כשר אם נשאר מיעוטם, ובלבד שהעבות עדיין קיימת, אך קשה שבנשרו רוב עליו אין עבות,

דף לג אביו מבאר שמדובר בהדס הגדל במצר שבכל קן יש ז' עלים וכשנשרו ד' עלים נשאר עדיין שם עבות, ומוכיח מזה אביו שהדס מצרי כשר ללולב והחידוש הוא שאף שיש לו שם נוסף כשר שהתורה לא כתבה הדס אלא עץ עבות וזה בכלל. שנו בברייתא שאם יבשו רוב העלים ונשאר ג' בדי עלים לחים כשר, ורב חסדא מוסיף שצריך שישאר בראש כל אחד.

עולא בר חנינא אומר שאם נקטם ראשו וגדל שם תמרה כשר, ור' ירמיה מסתפק במקרה שנקטם קודם יו"ט ובינו"ט עלתה בו תמרה האם יש דיחוי במצוות או לא, ולכאורה יש להוכיח ממה ששינונו בכיסוי הדס שאם כסה והתגלה פטור מלכסות ואם כסתה הרוח חייב, ור' יוחנן אמר שזה דוקא אם חזר והתגלה ואם לא אינו חייב לכסות, והקשו מדוע חייב אם התגלה הרי נדחה מהכיסוי, והוכיח רב פפא שאין דיחוי אצל מצוות, ויש לומר שר' ירמיה הסתפק בדעת רב פפא אם הוא אמר שלגמרי אין דיחוי בין להקל ובין להחמיר, או שהוא רק אמר להחמיר לכסות, לכאורה נחלקו בזה תנאים, שר"א בר' צדוק אומר שאם עבר וליקטן פסול ורבנן מכשירים, ולכאורה לכו"ע לולב צריך אגד וגם אם צריך לא לומדים באגד לולב מסוכה לפסול תעשה ולא מן העשוי, ונחלקו אם יש דיחוי במצוות, ויש לדחות שבאמת אין דיחוי, אלא נחלקו אם לומדים אגד לולב מסוכה, או שלכו"ע היו לומדים לולב מסוכה, אלא נחלקו אם לולב צריך אגד או לא, שלר' יהודה לולב צריך אגד, ולרבנן לולב אין צריך אגד, ור' יהודה למד מאגודת אזוב שבלולב כתוב ולקחתם ביום הראשון ובאזוב כתוב ולקחתם אגודת אזוב וגם בלולב צריך לאגדו, ולרבנן לא דורשים גזרה שוה זו, והברייתא שאומרת שלולב מצוה לאגדו ואם לא אגדו כשר זה לא לר' יהודה שפסל גם בדיעבד, וזה לרבנן והמצוה היא משום זה קלי ואנוהו.

רב חסדא אמר בשם רב שה' יהיה בעזרו, שבענבים מרובים פסול רק במקום אחד ובב' וג' מקומות כשר, **עמוד ב** ורבא הקשה שאדרבה בשנים ושלש מקומות הוא פסול יותר מדין מנומר, ורבא מבאר שרב אמר שבענבים מרובים פסול רק בענבים שחורים אך בענבים ירוקים הם ממין ההדס וכשר, ורב פפא אומר שאדום פסול כשחור כדברי רב חסדא לענין נדה שדם שחור אדום הוא אלא שלקה.

שינונו במשנה שאם מיעטם כשר, לכאורה אם מיעט קודם שאגד פשוט שכשר, אלא החידוש הוא שכשר גם כשמיעט אחר

דף לב לולב עם קוצים מהשרדה, או סדוק או עקום או דומה למגל פסול, ואם הוא קשה כחרות כשר, ורב פפא מבאר שסדוק פסול רק כשעשוי כהימנך שיש לו שני ראשים, רבא אומר שעקום פסול רק כשהעקמיות לפניו אך לאחריו כשר שזה כברייתו, ור"נ אומר שלצדדים הוא פסול כלפניו, ויש אומרים שכשר כלאחריו, רבא אומר שלולב שנגמר בעלה אחד הוא בעל מום ופסול.

רב פפא מבאר שנפרצו עליו הוא שנעשה כמטאטא, ונפרדו היינו שרק הראשים נפרדו, ורב פפא מסתפק בנחלקה התיומת אם פסול, ולכאורה יש להוכיח שריב"ל אמר שניטלה התיומת פסול וה"ה נחלקה, אך יש לחלק שניטלה חמור יותר שזה חסר, וללישנא בתרא ריב"ל עצמו אומר שנחלקה התיומת הוא כניטלה ופסול.

ר' יהודה סובר שבנפרדו עליו יכפתנו, והוא אמר שר' טרפון דרש מהפסוק **כפת תמרים** שאם היה פרוד יכפתנו, ורבינא מקשה שניתן לומר שכפות נאמר על ענף שנעשה כחרות, ואמר רב אשי שצריך **כפות** שניתן לכפותו, ואין לומר שזה אופתא שהוא מעיקר הדקל, שכתוב כפות ומשמע שהיה פרוד קודם, ואין לומר שזה כופרא שהוא עץ צעיר שהרי נאמר **דרכיה דרכי נעם** וזה כקוצים ומסרט את הידים, ורבא תוספאה שאל שנאמר שזה שני כפות של תמרים, אמר רבינא שכתוב **כפת** ללא ואו, ואין לומר עלה אחד כי הוא נקרא כף.

לאביו ציני הר הברזל כשרות רק כשראשו של אחד מגיע לעיקרו של השני ואם לא מגיע פסול, וכן יש לדייק ממה ששינונו שציני הר הברזל פסולות וצריך לחלק כדברי אביו שלא הגיע לעיקר שלפניו, **עמוד ב** ויש ששאלו את זה כשאלה, ששינונו במשנה שהן כשרות ובברייתא שינונו שפסולות, ואביו מחלק שבמשנה מדובר כשעיקרו מגיע לעיקר שלפניו, ובברייתא מדובר שהעיקר לא מגיע לפניו.

ר' מריון אמר בשם ריב"ל או רבה בר מרי שנה בשם רבן יוחנן בן זכאי, שיש שתי תמרות בגיא בן הנם שעולה עשן ביניהם, ועליהם שינונו ציני הר הברזל כשירות, ושם פתח הגהינם.

שמואל אומר ששיעור הדס וערבה ג' טפחים, ולולב שיעורו ד' כדי שיצא מההדס טפח, ור' פרנך אמר בשם ר' יוחנן שצריך שהשרדה תצא טפח מההדס, ולכאורה שינונו במשנה שלולב ג' טפחים כדי לנענע, ויש לפרש ג' טפחים וכדי לנענע, וכל אחד לשיטתו, וישנה ברייתא ששיעור הדס וערבה ג' ולולב ד' משמע עם העלים, ויש לומר חוץ מהעלים.

ר' טרפון אומר בברייתא שהשיעור הוא אמה בת ה' טפחים, ורבא מקשה שבקושי מוצאים עבות ג' ואיך נמצא ה' טפחים, ורב דימי מבאר שמחלקים את האמה בת ששה לה' חלקים וג' חלקים ממנה להדס, והשאר ללולב, ויוצא שלהדס השיעור הוא ג' טפחים וג' חמישיות, אך לפ"ז קשה ששמואל אמר שהשיעור הוא ג' טפחים והוא גם פסק כר' טרפון, ויש לומר שהוא לא דייק בשיעור, אך יש לדחות שלא מדייקים להחמיר אך לא להקל, ולכן מבאר רבין שאת האמה בת ה' טפחים מחלקים לז' חלקים וג' חלקים מהם להדס והשאר ללולב א"כ יוצא שזה ב' טפחים וחצי, ולא קשה על שמואל שפסק כר' טרפון כי הוא לא דייק כשאמר ג' טפחים וזה לחומרא.

משנה הדס גזול ויבש פסול, וכן של אשירה ועיר הנדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שענביו מרובים מעליו פסול, ואם

איגודו, וא"כ נפשוט שדיחוי מעיקרא קודם יו"ט אינו דיחוי, ויש לומר שאמנם מיעט אחר האיגוד וזה לא נקרא דיחוי, שהאגד הוא רק הזמנה בעלמא ואינו כלום, ויש לדייק ממה ששינוי שביו"ט לא ממעטים ומשמע שאם מיעט כשר, ולכאורה אם השחירו קודם יו"ט א"כ זה דיחוי מעיקרא, ונפשוט שאינו דיחוי, אלא שהשחירו ביו"ט וא"כ נוכיח שדבר שנראה ונדחה נראה שוב, ויש לומר שמדובר שהשחירו קודם יו"ט ואז נפשוט רק שדיחוי מעיקרא אינו דיחוי.

שנו בברייתא שלת"ק לא ממעטים ביו"ט, ולר"א בר"ש ממעטים ביו"ט, ורב אשי אומר שאינו תיקון ביו"ט כשממעטים לאכלם, ור"א בר"ש סובר כר"ש אביו שדבר שאינו מתכוון מותר, אך קשה שאב"י ורבא אומרים שר"ש אוסר בפסיק רישא, ויש לומר שמדובר שיש לו הדס נוסף ואין כאן תיקון.

שנו בברייתא שאגד שהותר ביו"ט אוגדו כאגודת ירק ולא עונבו כדעת ר' יהודה שסובר שעניבה כקשירה, אך לכאורה לר' יהודה עצמו צריך אגד גמור, ויש לומר שהתנא הזה סובר כר' יהודה לענין עניבה וחולק עליו לענין אגד לולב.

משנה ערבה הגזולה או שיבשה פסולה, של אשירה ועיר הנדחת פסולה נקטם ראשה או שנפרצו עליה וכן הצפצפה פסולה, אם היתה כמושה או שנשרו מקצת מעליה וערבה של בעל כשרה. **גמרא** בברייתא למדו מהפסוק **ערבי נחל** ומשמע הגדלים על הנחל, או שהעלה שלה משוך כנחל, ובברייתא אחרת למדו מהפסוק **ערבי נחל** אין לי אלא של נחל ואם היא של בעל או בהרים לומדים מערבי נחל מכל מקום,

דף לד לאבא שאול לומדים מהמילה **ערבי שנים**, אחת בלולב ואחת במקדש, ולרבנן במקדש הוא כדברי ר' יוחנן שדין עשר נטיעות של ערב שביעית ערבה וניסוך המים הם הלכה למשה מסיני.

שנו בברייתא שמהפסוק **ערבי נחל** ממעטים צפצפה, ור' זירא דרש מפסוק **קח על מים רבים צפצפה שמו**, ומשמע שהוא גרוע, ואב"י דחה שניתן לומר שהפסוק מפרש שהכוונה קח על מים רבים הוא צפצפה, אך יש לדחות שא"כ מה הפסוק ממשיך **שמו**, ר' אבהו מפרש את הפסוק שהקב"ה אמר שישראל היו אמורים להיות קח על מים רבים דהיינו ערבה, אך הם שמו עצמם כצפצפה בהרים, ויש שדרשו פסוק זה על הברייתא שדרשה את הפסוק קח על מים רבים, ור' זירא הקשה שנאמר שהפסוק מפרש שעל מה נאמר קח על מים רבים על צפצפה, אך יש לדחות שא"כ מה כתוב בפסוק שמו, ור' אבהו מפרש הפסוק שאמר הקב"ה שישראל היו צריכים להיות קח על מים רבים דהיינו ערבה אך הם שמו עצמם רק כצפצפה שבהרים.

שנו בברייתא שהערבה, קנה שלה אדום והעלה שלה משוך ושפת העלה חלק, ולצפצפה הקנה לבן והעלה עגול ופיו כמגל, אך ישנה ברייתא שדומה למגל כשר ודומה למסר פסול, ואב"י מבאר ששם מדובר בערבה חילפא מסוג גילא, ואב"י הוכיח מזה שחילפא גילא כשר להושענא ולא אומרים שיש לה שם לוואי, ואין לומר שפסול כשיש שם לוואי כי כתוב **ערבי נחל** מכל מקום.

רב חסדא אומר שג' דברים השתנה שםם אחר חורבן, חילפתא לערבה וערבה לחילפתא ונ"מ מה לוקחים ללולב, חצוצרה השתנה לשופר ושופר חצוצרות ונ"מ לשופר של ראש השנה, פתורתא השתנה לפתורה ופתורתא ונ"מ למקח וממכר, ואב"י מוסיף בית הכוסות שהשתנה להובלילא והובלילא לבית הכוסות, ונ"מ שאם נמצאה מחט בעובי בית הכוסות שהיא טריפה, ורבא מוסיף עוד שבבל השתנתה לבורסיף ובורסיף לבל **עמוד ב** ונ"מ לגיטי נשים שבבל א"צ לומר בפני נכתב ונחתם.

משנה לר' ישמעאל לוקחים ג' הדסים וב' ערבות, ולולב ואתרוג אחד, ובהדס כשר גם אם ב' קטומים ולר' טרפון אפילו ג' קטומים ולר"ע מספיק הדס אחד וערבה אחת. **גמרא** ר' ישמעאל לומד מהפסוק **פרי עץ הדר אחד, כפת תמרים אחד, ענף עץ עבות ג', ערבי נחל ב', אפילו ב' קטומים וא' לא קטום, ולר' טרפון אפילו ג' קטומים, ולר"ע, כמו שלולב ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחד, ור"א אמר שלדבריו נאמר שיאגדו האתרוג עם כולם, אלא שלא כתוב **וכפת אלא כפת**, אך מעכב שיהיו כולם שכתוב **ולקחתם** שהלקיחה תהיה שלמה, ולכאורה קשה בדברי ר' ישמעאל שאם קטום פוסל נפסול בכולם, ואם קטום כשר א"כ נכשיר בג' קטומים, וביראה אמר בשם ר' אמי שר' ישמעאל חזר בו וכשר גם אחד, שמואל פסק כר' טרפון ולכן הוא אמר לסוחרי ההדסים שיוזילו מקחם ואם לא, הוא ידרוש ברבים שהלכה כר' טרפון, ואין לומר שזה בגלל שר' טרפון מיקל, שהרי ר"ע מקל יותר שמספיק הדס אחד, אך מצוי יותר ג' הדסים קטומים מהדס אחד שאינו קטום.**

משנה אתרוג גזול או יבש פסול, של אשירה ועיר הנדחת פסול, של תרומה טמאה פסול ושל תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר, של דמאי לב"ש פסול וב"ה מכשירים, של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר, עלתה חזונית על רובו או שנטלה פטמתו או שנקלף או נסדק וניקב או שחסר בו כל שהוא פסול, ואם עלתה חזונית על מיעוטו, ניטל עוקצו וניקב ולא חסר בו כל שהוא כשר, אתרוג כושי פסול, והירוק ככרתי לר"מ כשר ולר' יהודה פסול, שיעור אתרוג קטן לר"מ כאגוז ולר' יהודה כביצה ושיעור אתרוג גדול, לר' יהודה עד שיכול להחזיק שנים בידו, ולר' יוסי אפילו אחד בב' ידיו.

דף לה גמרא מהפסוק **פרי עץ הדר** לומדים שהוא עץ שטעם עזו ופריו שוה והוא אתרוג, ואין לומר שזה פלפלים כמו שאמר ר"מ שכתוב בפסוק **ונטעתם כל עץ מאכל** ופשוט שהפסוק מדבר בעץ שאוכלים מפריו, אלא בא לדרוש שגם עץ שטעם העץ והפרי שוים חייב בערלה וזה פלפלין וא"י לא חסרה כלום, שכתוב **לא תחסר כל בה** אך יש לומר שאי אפשר ליטול פלפלין עם הלולב שפרי אחד לא ניכר לקיחתו, ואי אפשר לקחת כמה, שהרי התורה אמרה **פרי אחד ולא ב' או ג'**, ורבי דורש בפסוק **הדר** שקוראים הדר וכמו שבדיר יש גדולים וקטנים שלמים ובעלי מומים, כך אתרוג יש יחד באילן גדולים וקטנים שלמים ובעלי מומים, אך לכאורה גם בשאר פירות מצוי באילן גדולים וקטנים, אלא יש לדרוש שרק באתרוג עד שבאים הקטנים הגדולים עדיין קיימים, ור' אבהו דורש הדר שזה פרי שדר באילן משנה לשנה, ובן עזאי דורש הדר בלשון אידור שזה מים בלשון יוון וזה אתרוג שגדל על כל מים.

אתרוג של אשירה ועיר הנדחת פסול, שכיון שעומד לשריפה השיעור שלו כתות.

בפסול ערלה נחלקו ר' חייא בר אבין ור' אסי, אם הטעם הוא מצד שאין בו היתר אכילה או שאין בו דין ממון, ולכאורה מי שמצריך היתר אכילה לא מצריך דין ממון, ומי שמצריך דין ממון לא מצריך היתר אכילה, ולפ"ז הדין שתרומה טמאה פסול מוכן רק מצד שאין בה היתר אכילה שהרי יש בה דין ממון שמוותר להסיקה תחת תבשילו, וצריך לומר שלכו"ע כשאין היתר אכילה ודאי פסול, אך נחלקו אם צריך גם דין ממון, והנ"מ תהיה במעשר שני בירושלים שהגם שמוותר באכילה אך אין בו דין ממון לדעת ר"מ שהוא ממון גבוה, ונראה שר' אסי סובר שצריך דין ממון שהוא אומר שלר"מ אין יוצאים באתרוג של מעשר שני בירושלים, ולחכמים יוצאים באתרוג של מעשר שני, וכן נחלקו במצה של מעשר שני שלר"מ לא יוצאים בה בפסח, ולחכמים יוצאים, וכן נחלקו בעיסת מעשר שני שר"מ

פטר מחלה ולחכמים חייבת, ורב פפא מקשה שבחלה כתוב **עריסותיכם**, וכן באתרוג כתוב **לכם**, אך במצה לא כתוב שצריך **מצתכם**, ורבה בר שמואל או רב יימר בר שלמיא מבארים שלומדים מצה בגזירה שווה לחם עוני מחלה, שכתוב בה **עמוד ב** והיה באכלכם מלחם הארץ, וכמו שבחלה צריך עיסה שלכם, כך במצה צריך משלכם, ויש להוכיח ממה ששינו מברייתא שלר"מ עיסת מעשר שני פטורה מחלה ולחכמים חייבת, ולכאורה זה ממש אותו דין, אך יש לחלק שהיה אפשר לומר שרק בחלה נאמר שצריך שלכם שכתוב פעמיים **עריסותיכם**.

אתרוג מתרומה טמאה פסול שאין בו היתר אכילה, ושל תרומה טהורה לא יטול ונחלקו ר' אמי ור' אסי אם הטעם הוא שהוא מכשירו לקבל טומאה או שהוא מפסיד את הקליפה במשמוש הידים, ונ"מ אם קרא שם תרומה חוץ מהקליפה שאין הפסד תרומה אך הוא מכשירה לקבל טומאה.

אם נטל אתרוג של תרומה יצא, כי יש בו היתר אכילה וגם יש בו דין ממון.

לב"ה יוצא בשל דמאי כיון שיכול להפקיר נכסיו ולהיות עני, כמו ששינו שלב"ה מאכילים את העניים והאכסנאים דמאי, ולב"ש עני אינו יכול לאכול דמאי, כמו שרב הונא הביא ברייתא שלב"ש אין מאכילים את העניים והאכסנאים דמאי.

לא יטול אתרוג מעשר שני בירושלים שגם במעשר שני יש טעם שמכשירה או מפסידה, אך אם נטל יצא שיש בו היתר אכילה, ולרבנן יש בה דין ממון.

רב חסדא אמר בשם רב שבחזונית פסול רק במקום אחד וכשר בב' וג' מקומות ורבא אומר שבב' וג' מקומות הוא יותר סיבה לפסול שהוא כמנומר, אלא יש לומר שרב דיבר על הסיפא שחזונית כשר במיעוטו, ודוקא במקום אחד אך בב' וג' מקומות פסול שהוא כמנומר, ורבא אומר שבחטמו פסול גם במשהו כיון שנראה יותר לעיניים.

ר' יצחק מבאר שניטלה פטמתו היינו שניטלה בוכנתו. רבא אומר שאתרוג שהתקלף ונראה כתמרה אדומה כשר ומה שכתוב נקלף פסול,

דף לו היינו במקצת שהוא כמנומר אך נקלף בכולו כשר.

עולא בר חנינא אומר שאם ניקב נקב מפולש פסול אף במשהו, ואם אינו מפולש פסול רק כשנחסר כאיסור, רבא הסתפק באתרוג שנולדו בו סימני טריפה, והספק הוא לא בנקלף או נסדק שזה משנה מפורשת, אלא כדברי ר' יוחנן שמכשיר בריאה של בהמה שנשפכה קתית, ורבא ביאר שדוקא כשהסמפונות שלימות ואם אינם שלימות זה טריפה, ובאתרוג יש להסתפק שאולי דוקא ריאה כזו כשרה בבהמה, שכיון ששולט בה האויר היא תבריא, אך באתרוג האויר יגרום שיסריח, או שאין לחלק, ולכאורה יש להוכיח ממה ששינו בברייתא אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק כושי לבן ומנומר פסול, וכן אתרוג ככדור פסול, ויש פוסלים גם באתרוגים מחוברים, אתרוג בוסר לר"ע פסול ולחכמים כשר ואם גדלו בדפוס ועשאו כבריה אחרת פסול, ולכאורה תפוח הכוונה מבחוץ וסרוח הוא בפנים, ויש לדחות ששניהם זה בחוץ, והברייתא אומרת שתפוח פסול גם בלא שסרח וסרח פסול גם בלא שתפח.

יש ברייתא שאתרוג כושי כשר ודומה לכושי פסול, אביי מבאר שהמשנה שפוסלת כושי דיברה בשחור ודומה לכושי, ורבא אומר שהמשנה זה לבני א"י שלהם כושי פסול, ולבני בבל כושי מצוי אצלם כשר, אך מה שגדל בבבל ודומה לכושי פסול.

רבה אומר שר"ש סובר כר"ע שפטר אתרוגים קטנים ממעשר, ואביי מחלק שיתכן שר"ע פסל באתרוג שבוסר אינו הדר, אך במעשר הוא יסבור כרבנן, ויתכן שר"ש שפטר במעשר שכתוב

עשר תעשר את כל תבואת זרעך שחייב ממה שבני אדם מוציאים לזריעה אך באתרוג יודה לרבנן שיוצא בבוסר **עמוד ב** ואין לדון בזה ור"ש ור"ע אינם בשיטה אחת.

שינוי במשנה שאתרוג שגידלו בדפוס ועשאו כבריה אחרת פסול, ורבא אומר שאם גדלו בדפוס כברייתו כשר, והחידוש הוא שכשר גם כשעשוי כדפים דפים.

רב אומר שאתרוג שנקבוהו עכברים אינו הדר, אך קשה שר' חנינא טיבל באתרוג ואכלו ואח"כ יצא בו, ולר' חנינא לא קשה מהמשנה שפסלה חסר כי המשנה דיברה ביום ראשון ור' חנינא יצא בו בחוה"מ, ויש לומר שרב פסל בעכברים בגלל שהם מאוסים, וללישנא בתרא רב סובר שאתרוג שנקבוהו עכברים הוא עדיין הדר, כמו שר' חנינא טיבל באתרוג ויצא בו, והמשנה פסלה חסר רק ביו"ט ראשון ובשאר הימים חסר כשר.

רפרם בר פפא אומר שכמו שנחלקו באתרוג קטן כך נחלקו באבנים מקורולות, שמותר להוציא לבית הכסא ג' אבנים, ולר"מ שיעורם כאגוז ולר' יהודה כביצה.

שיעור אתרוג הגדול שיאחזו ב' בידו ר' יוסי אומר שר"ע בא לבית הכנסת עם אתרוגו על כתפו, ור' יהודה אומר שבאמת אמרו לו שזה לא הדר.

משנה לר' יהודה אוגדים את הלולב רק במינו, ולר"מ אוגדים אפילו בחוט או משיחה, ור"מ מביא שאנשי ירושלים אגדו את לולביהם בגימוניות של זהב, ור' יהודה אומר שהם אגדוהו במינו מלמטה. **גמרא** רבא אומר שאם אגד בסיב או בעיקר הדקל זה נקרא אוגדו במינו, וטעמו של ר' יהודה הוא מצד שלולב צריך אגד וא"כ אם יאגד במין אחר זה כמו ה' מינים, ורבא מוכיח שסיב ועיקר הדקל נקראים מינו, ששינו בברייתא שלר"מ יושבים בסוכות של כל דבר, ולר' יהודה יושבים רק בסוכה שעשויה מד' מינים שבלולב, שאם לולב שנוהג רק בימים והוא נוהג רק בד' מינים א"כ סוכה שהיא גם בלילות כימים ודאי שהיא רק בד' מינים, ואמרו לו, שדין שבא להחמיר וסופו להקל אינו נקרא דין,

דף לז שהרי אם לא מצא ד' מינים יהיה פטור מסוכה, והרי התורה אמרה **בסוכות תשבו שבעת ימים** ואפילו מכל מין, וכמו שכתוב בעזרא **צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות ועשו סוכות ככתוב**, ור' יהודה אומר שהמינים האחרים הם לדפנות, ועלי הדס ותמרים הם לסכך, אך יש להוכיח ששינו שר' יהודה מכשיר לסכך בנסרים ומוכח שנסר שהוא מעיקר הדקל נקרא מין ד' מינים, אך לכאורה יש ברייתא שר' יהודה הכשיר בנסרים של ארז, ור"מ פסל בנסר גם כשאין בו ד' טפחים, והוא מודה שאם נתן סכך כשר בין נסר לנסר שכשר, ויש לומר שארז הוא הדס, כמו שאמר רבה בר רב הונא שאמרו אצל רב שיש י' מיני ארזים כמו שכתוב בפסוק **אתן במדבר ארז שיטה והדס**.

שנו בברייתא שר"מ אמר שיקירי ירושלים אגדו לולביהם בגימוניות של זהב ואמרו לו שהם אגדוהו במינו מלמטה. רבה אמר לאוגדי ההושענות אצל ריש גלותא, שכשהם אוגדים ישאירו מקום לאחוזו ביד כדי שלא יהיה חציצה, ורבא סובר שמה שבא לנוי אינו חוצץ. רבה אמר שלא יאחזו אדם הלולב בסודרו שאינו לקיחה תמה, ורבא סובר שלקיחה ע"י דבר אחר נחשבת לקיחה, ששינו לגבי פרה אדומה שאם היה אזוב קצר מאריכו בחוט או כוש וטובל ומעלה ואוחז ומזה באזוב, ולמרות שכתוב **ולקח אזוב וטבל**, בכ"ז לקיחה ע"י דבר אחר נחשבת לקיחה, אך יש לדחות שכיון שחיברו אליו זה כגופו, אלא יש ללמוד ממה ששינו בקידוש מי חטאת שאם נפל משופרת לשוקת פסול, **עמוד ב** ומשמע שאם הוא הפילו כשר למרות

שכתוב ולקח ונתן, א"כ מוכח שלקחה ע"י דבר אחר נחשבת לקיחה.

רבה אומר שלא יחתוך את הלולב אחרי שהוא אגוד בהושענא, כי נקרעים העלים והם חוצצים, ורבה אומר שמין במינו אינו חוצץ.

רבה אומר שאסור להריח הדס של מצוה, אך מותר להריח אתרוג והחילוק הוא שהדס עומד לריח וכשהוקצה למצוה הוקצה לריח, אך אתרוג שעומד לאכילה כשהוקצה למצוה הוקצה רק לענין אכילה ולא לענין ריח, רבה אומר שמותר בשבת להריח הדס מחובר ואילו אתרוג מחובר אסור להריח, והחילוק הוא שהדס עומד לריח א"כ כשמריח אותו לא חוששים שיתלוש, ואילו אתרוג עומד לאכילה ואם יריח בו יבא לתלוש אותו.

רבה אומר שבנטילת הלולב, הלולב יהיה בימינו והאתרוג בשמאל, כי בלולב יש ג' מצוות, ואילו אתרוג הוא מצוה אחת. ר' ירמיה אומר לר' זריקא שלכאורה מברכים על הלולב כיוון שהוא הגבוה, אך מדוע לא נאמר שיגביה את האתרוג ויברך עליו, אומר ר' זריקא שהלולב גבוה מכולם במינו.

משנה מנענעים את הלולב בהודו לה' בהתחלה ובסוף, ולב"ה מנענעים באנא ה' הושיעה נא ולב"ש גם באנא ה' הצליחה נא, ור"ע אומר שצפה ברג' ור' יהושע שהציבור נענעו בהלל והם נענעו רק באנא ה' הושיעה נא. גמרא לכאורה קשה שלא שנינו קודם דין נענעו ומדוע המשנה מתחילה כאן והיכן היו מנענעים, ויש לומר שזה הולך על המשנה הראשונה שכתוב בה ששיעור לולב ג' טפחים וכדי לנענע, ומבאר המשנה היכן הוא אותו נענעו.

שנינו במנחות שכהן המניף את שתי הלחם וכבשי עצרת הניח הלחם על הכבשים והניח את ידיו תחתם והניף והולך והביא והעלה והוריד, שכתוב אשר הונף ואשר הורם, ור' יוחנן אומר שמוליך ומביא למי שד' הרוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ובא"י שנו זאת בשם ר' חמא בר עוקבא שאמר בשם ר' יוסי בר חנינא שהולך והביא לעצור רוחות רעות, ומעלה ומוריד לעצור טללים רעים, ור' יוסי בר אבין או ר' יוסי בר זבילא הוכיח מזה,

דף לח ששיירי מצוה מעכבים את הפורענות שתנופה היא שיירי מצוה והיא עוצרת רוחות וטללים רעים, ורבה אומר שגם לולב מנענע כך, רב אחא בר יעקב הולך והביא ואמר, זה חץ בעיני השטן, אך עדיף לא לעשות כך שלא יבא השטן להתגרות. משנה מי שבא מהדרך ועדיין לא נטל לולב, יטול כשיבא לביתו על שולחנו, ואם לא נטל בבוקר יטול עד הערב שכל היום כשר ללולב. גמרא משמע במשנה שנוטל על שולחנו ומפסיק מאכילתו, ולענין תפלת מנחה שנינו שאם התחילו לא מפסיקים, יש לומר ששם מדובר שיש שהות ביום, ובלולב מדובר שאין שהות ביום, ורבה אומר שאין כלל קושיא שהרי לולב הוא מדאורייתא ותפילה היא מדרבנן, ורבה אומר שהקושיא צריכה להיות שבמשנה שנינו נוטל על שולחנו דהיינו שמפסיק האכילה, ובסיפא אומרת המשנה שנוטל כל היום, ויש לחלק שברישא מדובר שאין שהות ביום, ובסיפא מדובר שיש שהות ביום, ור' זירא אומר שאין כלל קושיא שהכוונה במשנה שלכתחילה מפסיק אך אם לא הפסיק יכול ליטול עד בין הערביים, ובאמת הקושיא היא מתפילת מנחה, ואין לתרץ שולב זה דאורייתא שהרי מדובר בחוה"מ ולולב הוא דרבנן, והראיה היא שהמשנה אומרת מי שבא בדרך וביו"ט אסור לבא מהדרך.

משנה מי שעבד או אשה מקרים אותו קורא אחריהם מה שהם אומרים, אך תבא לו מאירה שלא למד, וגדול שמקריא אותו

מספיק שיענה הלוליה, מקום שנהגו לכפול פסוקים בהלל יכפול, אם נהגו לפשוט יפשוט, אם נהגו לברך יברך הכל כמנהג המדינה. גמרא שנו בברייתא שמצד הדין בן יכול לברך לאביו, וכן עבד לרבו, ואשה לבעלה, אך תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו.

עמוד ב רבה אומר שלומדים הלכות גדולות ממנהג ההלל, שאם אחד אומר הלוליה ועונים אחריו הלוליה מצוה לענות הלוליה, אחד אומר הללו עבדי ה' עונים אחריו הלוליה, ומכאן שאם גדול מקריא עונים הלוליה, אחד אומר הודו לה' ועונים אחריו הודו לה' מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים, וכן אמר רב חנן בר רבא שמצוה לענות ראשי פרקים, אחד אומר אנא ה' הושיעה נא ועונים כך אחריו, ולומדים מזה שקטן המקריא עונים אחריו מה שהוא אומר, אחד אומר אנא ה' הצליחה נא, ועונים אחריו אנא ה' הצליחה נא ומוכח שכופלים פסוקים, אחד אומר ברוך הבא ועונים אחריו בשם ה' ללמד ששומע כעונה.

שאלו את ר' חייא בר אבא מה דין שמע ולא ענה אם יוצא, אמר להם חכמים וסופרים וראשי העם ודרשנים אמרו ששמע ולא ענה יצא, וכן אמר ר"ש בן פזי בשם ריב"ל בשם בר קפרא ששומע כעונה, ולומדים מהפסוק הדברים אשר קרא יאשיהו, והרי יאשיהו לא קרא אלא שפן קרא ויקראהו שפן לפני המלך, אלא ששומע כעונה, ואין לומר שיאשיהו קרא אחר ששפן הקריא לו שהרי כתוב אח"כ יען כי רך לבבך ותכנע לפני בשמעך ולא כתוב בקראך.

רבא אומר שלא יאמר ברוך הבא ויפסיק ואח"כ ימשיך בשם ה' אלא יאמרם יחד, ורב ספרא אמר לו משה גדול הדור, אינך אומר כראוי, אלא בכל מקרה זה גמר העניין שהרי דעתו לגמור.